

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 25. února 2020 ve věci č. 68868/14 – *Y. I. proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že automatické zbavení rodičovské odpovědnosti stěžovatelky v důsledku její drogové závislosti bez zohlednění její individuální situace a bez posouzení vhodnosti mírnějších opatření, které by mohly lépe sledovat nejlepší zájem dětí, představovalo nepřiměřený zásah do jejího práva na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka, matka tří dětí, byla v roce 2014 zbavena rodičovské odpovědnosti z důvodu drogové závislosti, zanedbání péče a skutečnosti, že byla nezaměstnaná. Nejstarší dítě bylo svěřeno do péče otce, dvě mladší děti byly umístěny do dětského domova. Stěžovatelka dvě mladší děti pravidelně navštěvovala. Během soudního řízení podstoupila odvykací léčbu a později si našla práci a měla stálý příjem. V době, kdy probíhalo řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti, byla shledána vinou z obchodování s drogami a odsouzena k výkonu trestu odnětí svobody v délce šesti let.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že automatické zbavení rodičovské odpovědnosti v důsledku užívání drog vedlo k porušení jejího práva na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy.

a) Obecné zásady

Soud úvodem zopakoval, že zájmy dítěte vyžadují zachování vztahů s jeho rodinou s výjimkou případů, kdy se rodina ukázala jako zvláště nevhodná, což může vést k poškození zdraví a vývoje dítěte (*K. B. a ostatní proti Chorvatsku*, č. 36216/13, rozsudek ze dne 14. března 2017, § 143). Přetržení rodinných vazeb znamená odříznutí dítěte od jeho kořenů, což může být provedeno výhradně za výjimečných okolností. V této souvislosti Soud zdůraznil zejména závazek státu přijmout opatření k zachování vazby mezi rodičem a dítětem, je-li to možné (*Görgülü proti Německu*, č. 74969/01, rozsudek ze dne 26. února 2004, § 48). Nejlepší zájmy dítěte mohou, v závislosti na jejich povaze a závažnosti, převážit nad zájmy rodičů (*V. D. a ostatní proti Rusku*, č. 72931/10, rozsudek ze dne 9. dubna 2019, § 114).

Státy sice mají široký prostor pro uvážení při rozhodování v opatrovnických věcech, nicméně od Soudu je vyžadována větší kontrola v případě jakýchkoliv dalších omezení, jako například omezení rodičovské odpovědnosti. Tato další omezení představují nebezpečí, že rodinné vztahy mezi rodiči a dítětem budou účinně narušeny (*Haase proti Německu*, č. 11057/02, rozsudek ze dne 8. dubna 2004, § 92).

Soud především přezkoumá, zda vnitrostátní orgány provedly hloubkovou analýzu rodinné situace a celé řady faktorů, zejména věcné, emoční, psychologické, materiální a lékařské povahy, a zda provedly vyvážené a přiměřené posouzení zájmů každé osoby, v neustálé snaze o určení nejlepšího řešení pro dítě (*Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07, rozsudek velkého senátu ze dne 6. července 2010, § 139). V případech souvisejících s umístěním do ústavní péče musí Soud také určit, zda rozhodování jako celek bylo spravedlivé a poskytlo stěžovateli potřebnou ochranu jejích zájmů chráněných článkem 8 (*Strand Lobben a ostatní proti Norsku*, č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 212).

b) Jejich použití na projednávaný případ

Úkolem Soudu bylo určit, zda bylo napadené opatření nezbytné. Zbavení rodičovské odpovědnosti vedlo ke zrušení vazby mezi stěžovatelkou a jejími dětmi a k zániku veškerých rodičovských práv, včetně práva na styk, přičemž k uvedenému může dojít pouze za výjimečných okolností odůvodněných

nejlepším zájmem dítěte (*M. D. a ostatní proti Maltě*, č. 64791/10, rozsudek ze dne 17. července 2012, § 76). Soud shledal, že rozhodnutí byla založena na zanedbání rodičovských povinností v podobě neposkytnutí odpovídající péče a finanční podpory. Stěžovatelka dlouhodobě užívala drogy a nebyla zaměstnána. Vnitrostátní orgány dospěly k závěru, že ponechání dětí v její péči by vážně ohrozilo jejich zdraví a vývoj. Soud sice považoval uvedené důvody za relevantní, ne však za nedostatečné. K odebrání dětí došlo v době, kdy stěžovatelka byla pod vlivem omamných látek a bylo proti ní zahájeno trestní stíhání za obchodování s drogami. Soud měl tedy za to, že se tehdy nedokázala o děti postarat, to nicméně nepředstavovalo automaticky důvod pro zbavení rodičovské odpovědnosti. Předběžné opatření soudu mělo být dočasné povahy a být za účelem sloučení rodiny zrušeno, jakmile to okolnosti umožní (*Strand Lobben a ostatní proti Norsku*, cit. výše, § 208).

Rodina stěžovatelky nebyla před jejím zatčením monitorována ani jí nebyla poskytnuta žádná vhodná podpora, přičemž tyto skutečnosti soudy nezohlednily. Úkolem orgánů sociálně-právní ochrany dětí je přitom pomáhat osobám v nouzi a poskytnout jim poradenství za účelem překlenutí jejich problémů (*Saviny proti Ukrajině*, č. 39948/06, rozsudek ze dne 18. prosince 2008, § 57). U zranitelných osob musí orgány projevit zvláštní bdělost a snahu poskytnout jim zvýšenou ochranu (*S. S. proti Slovinsku*, č. 40938/16, rozsudek ze dne 30. října 2018, § 84). Vnitrostátní orgány dále neupřesnily, v čem spočívalo zanedbání rodičovských povinností a neposkytnutí odpovídající péče ze strany stěžovatelky. Rozpory ve výpovědích svědků ohledně užívání drog stěžovatelkou se soudy nezabývaly, a nebylo tak prokázáno, že stěžovatelka užívala drogy v přítomnosti dětí.

Důležitou skutečností také bylo, že se stěžovatelka pokoušela svoji závislost vyřešit. Vnitrostátní orgány však nepořídily žádný nestranný důkaz, například znalecký posudek, ohledně schopností stěžovatelky vystupovat v roli rodiče a vypořádat se s drogovou závislostí. Důkazy předložené stěžovatelkou, že podstupuje odvykací léčbu, byly soudy odmítnuty jako nepodstatné z důvodu jejich pozdního předložení. Soud tento způsob odůvodnění považoval za překvapivý s ohledem na skutečnost, že drogová závislost byla hlavním důvodem zbavení rodičovské odpovědnosti. Vnitrostátní orgány opřely svá rozhodnutí také o to, že stěžovatelka nebyla zaměstnána. Soud zdůraznil, že finanční problémy nemohou být jediným důvodem ke zrušení vazby mezi rodičem a dítětem v případě absence jiných vážných důvodů (srov. *Kocherov a Sergejeva proti Rusku*, č. 16899/13, rozsudek ze dne 29. března 2016, § 119). Navíc nebylo vysvětleno, jak nezaměstnanost stěžovatelky ovlivnila její schopnost pečovat o děti. Soud poukázal na zprávy o šetření v bydlišti stěžovatelky o zlepšení jejich podmínek k bydlení. Vnitrostátní orgány neposoudily, zda změny představovaly skutečný pokus o zlepšení situace ze strany stěžovatelky po odebrání dětí.

Vnitrostátní orgány měly navíc možnost zvolit alternativní řešení v podobě omezení rodičovské odpovědnosti. Soud považoval za překvapivé, že vnitrostátní orgány toto řešení nezhodnotily, zejména s ohledem na to, že stěžovatelka neměla v minulosti žádné problémy se zanedbáváním péče o děti a na tvrzené nedostatky nebyla upozorněna. Soud zároveň zdůraznil, že stěžovatelka opakovaně vyjadřovala o děti zájem. Provedené důkazy potvrdily, že před odebráním dětí o ně stěžovatelka pečovala a po jejich odebrání se zajímala o jejich životy a snažila se zachovat si s nimi kontakt. Děti byly na matku navázány. Vnitrostátní orgány neposoudily dopad odloučení dětí od blízkých osob, stěžovatelky a babičky projevující zájem vzít si děti do péče, přičemž přijaté opatření zrušilo možnost stěžovatelky na styk s dětmi. Nadto došlo k rozdělení sourozenců. Zatímco nejstarší dítě bylo svěřeno do péče otce, dvě mladší děti byly umístěny do ústavní péče (*S. H. proti Itálii*, č. 52557/14, rozsudek ze dne 13. října 2015, § 56).

Soud dospěl k závěru, že důvody ke zbavení rodičovské odpovědnosti a umístění mladších dětí do ústavní péče nebyly dostatečné, a to zejména s ohledem na existenci mírnějších prostředků, které se jevily jako nejvhodnější řešení s ohledem na nejlepší zájmy dětí. Přes prostor pro uvážení, který státům v této oblasti náleží, byl zásah do rodinného života stěžovatelky nepřiměřený, a proto došlo k porušení článku 8 Úmluvy.